

TERMINALLARDA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH SAMARADORLIGI

*Giyasidinov Abdumannob Sharohidinovich -
Andijon muhandislik instituti katta o'qituvchisi
Yusufjonova Sarvinozxon Muzaffar qizi,
Sobirov Kamronbek Ilxomjon o'g'li,
Andijon muhandislik instituti talaba*

Yuklarni qayta ishlash terminal tashishning muhim elementi bo'lib, iste'molchilarning arizalariga ko'ra qabul qilish, tegishli joyga joylashtirish, partiyalarni saralash va yig'ish kabi operatsiyalarni funktsional amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Noto'g'ri ishlov berish tovarlarga katta zarar etkazishi mumkin. Ma'lumki, yuk qanchalik tez-tez qayta ishlanmasa, unga zarar etkazish ehtimoli shunchalik kam bo'ladi va umuman ombor va terminal ob'ektlarining samaradorligi shunchalik yuqori bo'ladi. Yuk tashishni osonlashtiradigan juda ko'p turli xil mexanizmlar va avtomatik qurilmalar mavjud. Umuman olganda, yuk tashish quvvatiga ega har qanday terminal miniatyura logistika tizimidir.

Oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash samaradorligini hisoblash uchun logistika kompaniyasiga tegishli terminalning virtual modeli ko'rib chiqiladi. ABC-XYZ tahlilini qo'llash orqali assortimentning maksimal samarani yaratadigan qismini aniqlash mumkin.

ABC - tahlil Pareto qoidasiga asoslanadi, unga ko'ra assortimentning 20% pozitsiyasi 80% foyda beradi.

A guruhi - assortimentda doimo mavjud bo'lishi kerak bo'lgan juda muhim mahsulotlar.

B guruhi - o'rtacha ahamiyatga ega tovarlar.

C guruhi - eng muhim mahsulotlar, ular assortimentdan va yangi mahsulotlardan chiqarib tashlash uchun da'vogarlardir.

XYZ-tahlil - bu mahsulotni sotish barqarorligi darajasi va iste'mol tebranishlari darajasiga ko'ra ajratish imkonini beruvchi vositadir.

Ushbu tahlil usuli har bir tovar ob'ekti uchun o'zgaruvchanlik yoki oqim tebranish koeffitsientini hisoblashdan iborat. Bu koeffitsient oqimning o'rtacha qiymatdan og'ishini ko'rsatadi va foiz sifatida ifodalanadi.

Parametr sifatida quyidagilar bo'lishi mumkin: sotish hajmi (miqdori), sotish miqdori, amalga oshirilgan savdo marjasi miqdori. XYZ-tahlil natijasi tovarlarni xatti-harakatlarining barqarorligi asosida uchta toifaga guruhlashdir:

- 5% dan 15% gacha bo'lgan savdo tebranishlari bo'lgan mahsulotlarni o'z ichiga olgan X toifasi.

- 15% dan 50% gacha bo'lgan savdo tebranishlari bo'lgan mahsulotlarni o'z ichiga olgan Y toifasi.
- 50% yoki undan ortiq savdo tebranishlari bo'lgan mahsulotlarni o'z ichiga olgan Z toifasi.

ABC va XYZ tahlillarining kombinatsiyasi shubhasiz etakchilarni (AX guruhi) va autsayderlarni (CZ) ochib beradi. Ikkala usul ham bir-birini yaxshi to'ldiradi. Agar ABC tahlili har bir mahsulotning savdo tuzilmasiga qo'shgan hissasini baholashga imkon bersa, XYZ tahlili savdo sakrashlarini va uning beqarorligini baholashga imkon beradi. Kombinatsiyalangan tahlilni o'tkazish tavsiya etiladi, bu erda ABC tahlili ikkita parametrdan foydalanadi - savdo hajmi va foyda.

Tovarlarni guruhlariga ajratish uchun, har bir assortiment pozitsiyasiga notekis talab darajasini hisobga olgan holda, tahlilning boshqa turi - XYZ tahlili qo'llaniladi.

XYZ tahlili talabning bir xillik darajasiga va prognozlashning to'g'riligiga qarab, barcha tovarlar assortimentini (resurslar nomenklaturasini) uch guruhga bo'lishni nazarda tutadi. Talabning bir xilligi talabning nisbiy o'zgaruvchanligi (o'zgaruvchanligi) ko'rsatkichlari bilan aniqlanishi mumkin, ular orasida eng ko'p ishlatiladigan va juda oson hisoblangan o'zgarish koeffitsienti quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi:

$$V = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}} * 100\% \quad (2)$$

Qayerda:

$$\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}} \text{ - standart og'ish;}$$

\bar{x} - taxminiy pozitsiyaga talabning o'rtacha (o'rtacha oylik, o'rtacha choraklik, o'rtacha yillik) qiymati;

n - baholash amalga oshirilgan davrlar (oylar, choraklar, yillar) soni.

Olingan natijalarni birlashtirish uchun birlashtirilgan matritsa tuziladi. Ob'ektning aylanma ulushining haqiqiy qiymati o'zgaruvchanlik koeffitsientiga qaraganda ko'proq amaliy ahamiyatga ega ekanligini hisobga olish kerak.

Ikki ko'rsatkichning bu kombinatsiyasi natijasida - yakuniy natijaga ta'sir qilish darajasi (ABC) va ushbu natijaning barqarorligi / bashorat qilinishi (XYZ) - biz tahlil ob'ektlarining 9 guruhini olamiz (1-jadval) .

1-jadval

Birlashtirilgan matritsa¹

¹ - o'rganilgan adabiy manbalar asosida muallif tomonidan tuzilgan

		XYZ tahlil guruhlari		
		X	Y	Z
Guruhlar XYZ tahlili	A	AX	AY	AZ
	B	BX	BY	BZ
	C	CX	CY	cz

A va B guruhlari tovarlari korxonaning asosiy aylanmasini ta'minlaydi . Shuning uchun ular doimo mavjud bo'lishi juda muhimdir. A guruhi tovarlari uchun ortiqcha xavfsizlik zaxirasi yaratilishi va B guruhi tovarlari uchun etarli bo'lishi umumiy qabul qilingan amaliyotdir.

XYZ-tahlildan foydalanish aniqroq assortiment siyosatini ishlab chiqish va shu bilan umumiy inventarni kamaytirish imkonini beradi.

C guruhi mahsulotlari kompaniya assortimentining 80% gachani tashkil qiladi. XYZ-tahlildan foydalanish menejerning ushbu guruh tovarlarini boshqarish va nazorat qilish uchun sarflaydigan vaqtini sezilarli darajada qisqartirishi mumkin.

Shunday qilib, ABC va XYZ kombinatsiyalangan tahlilidan foydalanish quyidagilarga imkon beradi:

- tovar resurslarini boshqarish tizimining samaradorligini oshirish;
- assortiment siyosati tamoyillarini buzmaganda yuqori daromadli tovarlar ulushini oshirish ;
- asosiy mahsulotlarni va omborda saqlanadigan tovarlar miqdoriga ta'sir qiluvchi sabablarni aniqlash.

Ko'rib chiqilayotgan tahlil usullarining afzalliklari quyidagilardan iborat:

1. ABC-tahlil iqtisodiy ma'lumotlarning katta to'plamini osongina va vizual tarzda o'rganish imkonini beradi. Ushbu tahlil usuli o'zining ko'p qirraliligi va samaradorligi tufayli juda rivojlangan. U ulgurji va chakana savdo korxonalari faoliyatida ham, tovarlar va xizmatlar ishlab chiqaruvchi tashkilotlar faoliyatida ham qo'llanilishi mumkin.

2. ABC tahlili natijalari assortimentni boshqarish faoliyatini yanada ratsionallashtirish imkonini beradi.

3. ABC-tahlil terminaldagi ishlarning holatini juda tez, lekin ayni paytda samarali baholash imkonini beradi, inventarni boshqarish masalalarini oqilona hal qilishga imkon beradi.

4. Yangi va eski ABC-indeksini muntazam ravishda taqqoslash mahsulotning qancha pozitsiyani (tasniflashda yuqoriga yoki pastga) siljiganini ko'rish imkonini beradi. Ushbu tasnifning natijasi qaysi mahsulotlarning mashhurligi ortib borayotganini (mahsulotning hayot aylanishining o'sish bosqichida) va qaysilari pasayish bosqichida ekanligini ko'rish qobiliyatidir.

5. ABC-tahlildan foydalanish iste'molchilarni segmentlarga bo'lish, talabni o'rganish, samarali marketing vositalarini tanlash, xodimlar mehnatidan oqilona foydalanish muammolarini hal qilishga yordam beradi.

Shunday qilib, ABC- va XYZ-tahlil zamonaviy marketing vositasi bo'lib, ulardan boshqa tahlil usullari bilan birgalikda foydalanish assortiment va narx siyosati, bozor segmentlari va tarqatish kanallarini tanlash, inventarni boshqarish va samaradorligini oshirish masalalarini hal qilishga yordam beradi. marketing kommunikatsiya vositalaridan foydalanish.

Yuk tashishdan foydalanish tovarlar oqimini optimallashtirishga imkon beradi va firma va kompaniyalar uchun ulardan foydalanish samaradorligini hisoblash vaziyatning aniq rasmini ko'rsatadi va shu bilan butun ta'minot zanjirida mahsulotni optimallashtiradigan ma'lumotlarni taqdim etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Дыбская В.В. Управление складированием в цепях поставок – М.: Издательство «Альфа-Пресс», 2009. – 720 с.
2. Samatov, G. A., and Giyasidinov A. Sh. "Increasing the export potential of fruit and vegetable products in Uzbekistan and simplifying the procedure for its transportation." *International Engineering Journal For Research & Development* 5.3 (2020).
3. Sh, Giyasidinov A., et al. "E-CMR-an impulse to innovative development of the transport industry. *International Engineering Journal For Research & Development*, 5 (4), 6–6." (2020).
4. Икромов Н. А., Гиясидинов А. Ш., Рузиматов Б. Р. У. Меры по снижению экологического воздействия автопарка // *Universum: технические науки*. – 2021. – №. 4-1 (85). – С. 44-47.
5. G'iyasidinov Abdumannob, & Samatov Gaffor. (2022). Improving the activity of transport and logistic clusters in increasing exports of agricultural products. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 8(6), 64–67.
6. Giyosidinov A.Sh., & Muhammadaliev S.F. (2022). Methodology of selection of efficient moving structure for transportation of fast destructive loads. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 8(6), 68–72.
7. Шарохиidinovich Ф. А. Эффективность транспортировки и грузопереработки экспорта-импорта продуктов питания // *World of Science*. – 2023. – Т. 6. – №. 4. – С. 594-599.
8. Kuchkorov, Isroiljon Analysis of available parking spaces in foreign countries of transit roads for cargo transportation by international vehicles // *orienss*. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analysis-ofavailable-parking-spaces-in-foreign-countries-of-transit-roads-for-cargo-transportation-byinternational-vehicles> (дата обращения: 01.11.2022).